

BERMUDSKÝ TROJUHLNÍK OBCHODNOPRÁVNEJ NORMOTVORBY

Kristián Csach

Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach,
Slovenská republika

Abstract in original language

V príspevku sa autor zamýšľa nad nedávnymi zmenami právnej úpravy - zákonom o neprimeraných podmienkach v obchodnoprávných vzťahoch (zneužitie trhovej sily) a o transpozícii smernice o boji proti omeškaným platbám, osobitne z perspektívy generálnych klauzúl a otvorených pojmov obchodného práva.

Key words in original language

Obchodné právo, zneužitie nákupnej sily, neprimerané podmienky na trhu s potravinami, omeškané platby v obchodných vzťahoch

Abstract

The contribution addresses recent changes in Slovak commercial law, including the new Act on unfair practices in commercial relations (abuse of buyer power) and the transposition of the directive on combating late payment in commercial transactions from the perspective of general norms and open textures in commercial law.

Key words

Commercial law, buyer power, unfair terms in groceries market, late payment in commercial transactions

1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Obchodnoprávna legislatíva zažíva v poslednom čase ťažké chvíle. Z jednej strany je atakovaná právom na ochranu spotrebiteľa, resp. reakciami na rozširovanie aplikácie obchodného práva aj na právne vzťahy, ktorých účastníkmi sú spotrebiteľia. Z druhej strany sa začínajú prejavovať ochranárske tendencie aj v čisto podnikateľských vzťahoch. Nedávna aktivita slovenského zákonodarcu, v podobe dvoch právnych predpisov ochranárskeho razenia (ochrana dodávateľa potravín pred ich odberateľmi a ochrana veriteľov pred omeškanými platbami), z ktorých jeden je v čase odovzdávania do tlače ešte stále v legislatívnom procese (druhý tento proces úspešne zavŕšil, čakajúc na publikáciu v Zbierke zákonov) dáva mnoho priestoru pre zamyslenie.

V nasledovnej krátkej úvahe sa sústredíme primárne na legislatívno-technickú stránku uvedených príkladov obchodnoprávnej normotvorby. Odhliadneme od problematického obsahu právnej úpravy či jej predpokladaným účinkom. Zhodnotíme najmä význam

legislatívno-technických zjednodušení, ku ktorým sa zákonodarca v procese tvorby pravidiel prihlásil.

2. OCHRANA DODÁVATEĽOV POTRAVÍN PRED OBCHODNÝMI REŤAZCAMI

Prvým prípadom nie najvhodnejšieho prístupu k obchodnoprávnej normotvorbe je zákon o neprimeraných podmienkach v obchodných vzťahoch, ktorých predmetom sú potraviny (prijatý 26. októbra 2012). Právny predpis predstavuje medzičasom už štvrtý pokus¹ zákonodarcu ochrániť slabšie články reťaze obchodu s potravinami, za ktoré považuje dodávateľov potravín konfrontovaných s nadnárodnými obchodnými reťazcami, diktujúcimi si svoje podmienky do zmlúv uzatváraných medzi týmito subjektmi. Právna úprava by mala zasiahnuť tam, kde je nefunkčné právo na ochranu hospodárskej súťaže, a to spravidla preto, lebo obchodné reťazce nedosahujú dominantnú pozíciu na trhu. V tomto konkrétnom segmente trhu sa zdá, že zlyhanie štátu pri ex ante kontrole v rámci vstupu týchto hráčov na trh sa teraz štát snaží kompenzovať ex post kontrolou ich správania sa, pričom účel takej ochrany je individuálne ochranársky (ochrana slabších) a nie inštitucionálne ochranársky (ochrana súťaže ako verejného statku).² Podobné riešenia sa nájdu aj v zahraničí.³

Nový právny predpis neobsahuje generálnu klauzulu, ale len taxatívny zoznam klauzúl a praktík, ktoré podľa názoru zákonodarcu neprípustne zvyhodňujú odberateľa (prevádzkovateľa obchodného reťazca) oproti slabšiemu dodávateľovi potravín, a preto majú byť zakázané – neplatné z pohľadu súkromného práva a postihnutelné cestou verejnoprávnej sankcie. Oproti predchádzajúcej právnej úprave už zákon nevyžaduje ani žiadny vzťah ekonomickej závislosti alebo inak vymedzené slabšie postavenie dodávateľa potravín. Z komparatívneho pohľadu neobvykle⁴ typizuje ochrany hodné

¹ Pozri zákony č. 140/2010 Z.z., 172/2008 Z.z. a 358/2003 Z.z.

² Pozri Bejček, J.: Úprava tzv. významné tržní síly: přirozený krok k ochraně spotřebitele a slabšího, nebo „papírový tygr“ (a škůdce soutěže a spotřebitele)? In: Bulletin advokacie, 7-8/2012, s. 16.

³ Pozri Csach, K.: Štandardné zmluvy. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 249-286. Pre porovnanie a aktualizáciu, napríklad v anglickom práve pred nedávnym sprísnilo „predpis“ obsahujúci pravidlá správania sa vo vzťahoch medzi dodávateľmi a odberateľmi potravín (Groceries Codes of Practice), a v máji tohto roku bol vypracovaný aj návrh zákona, vymedzujúci postavenie osôb vystupujúcich ako rozhodcovia v sporoch medzi dotknutými podnikateľmi: Groceries code Adjudicators. Dokumenty sú prístupné na stránke Komisie pre súťaž (www.competition-commission.org.uk).

⁴ Napríklad v zmysle anglického práva sa ochranná právna úprava aplikuje primárne vo vzťahu k desiatim spoločnostiam, identifikovaným ako dostatočne silné. Pozri Competition Commission: THE GROCERIES

pozície slabého a silného subjektu, a odvodzuje ich od postavenia jednotlivých subjektov v zmluvnom vzťahu. Právna úprava, ktorá má byť primárne ochranná sa tak má aplikovať všeobecne, na každého podnikateľa, ktorý prevádzkuje tzv. potravinársky podnik,⁵ a ochraňuje aj ekonomicky silných producentov potravín voči malej začínajúcej predajni potravín. Navyše, osobný rozsah pôsobnosti predpisu sa vzťahuje aj na akýchkoľvek odberateľov a dodávateľov v rámci obchodnej reťazce prevádzkovateľov potravinárskych podnikov, teda nie len na vzťahy prvovýroby, resp. spracovateľov potravín na strane jednej, a obchodné reťazce, resp. nákupné aliancie na strane druhej, ale aj na každý (obchodnoprávny) zmluvný vzťah medzi subjektmi, ktoré prevádzkujú potravinársky podnik.

Pri pohľade legislatívno-technickom badať absenciu generálnej klauzuly, obsahujúcu otvorené pojmy, ktoré by mohli byť vyplňané doktrínou a judikatúrou, a ktoré by sa mohli prispôbiť aj prípadným zmenám v spoločnosti.⁶ Zákonnodarca tým podľa nášho názoru vyjadruje nedostatočnú dôveru súdom a správnym orgánom (hoci sa za motív takejto techniky môže považovať aj snaha o uľahčenie aplikácie tohto predpisu) a navyše petrifikuje svoju súčasnú predstavu o ešte dovolenom obsahu vzťahov medzi podnikateľmi. V konečnom dôsledku ale umožňuje silným podnikateľom reagovať a zmeniť svoju negociačnú a kontraktačnú povinnosť tak, aby spĺňala prísne podmienky taxatívnych klauzúl. V rovnakom duchu vnímame aj to, že zákonodarca upustil od materiálneho kritéria pôsobnosti ochrannej úpravy, a to tým, že nevyžaduje, aby medzi subjektmi existoval vzťah ekonomickej závislosti, či inak vymedzený stav procedurálnej asymetrie. Zjednodušenia legislatívno-technických riešení však vedie, ako sme naznačili, aj k zmene ekonomického zmyslu regulácie.

(SUPPLY CHAIN PRACTICES) MARKET INVESTIGATION ORDER 2009. Prístupné na: http://www.competition-commission.org.uk/assets/competitioncommission/docs/pdf/inquiry/ref2006/grocery/pdf/revised_gscop_order, s. 18. Rovnako počítá s materiálnym prvkom ochrany – znakom významnej trhovej sily či ekonomickej závislosti aj nemecké právo (pozri § 20 ods. 2 – 4 zákona proti obmedzovaniu hospodárskej súťaže (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen - GWB) či české právo (pozri Bejček, dielo citované v poznámke č. 2).

⁵ Právna úprava odkazuje na čl. 3 ods. 3 nariadenia EÚ č. 178/2002, ktorým sa ustanovujú všeobecné zásady a požiadavky potravinového práva, zriaďuje Európsky úrad pre bezpečnosť potravín a stanovujú postupy v záležitostiach bezpečnosti potravín (mim. vyd. Ú.v. kap. 15 zv. 6, s. 463), podľa ktorého: „prevádzkovateľ potravinárskeho podniku“ znamená fyzické alebo právnické osoby zodpovedné za zabezpečenie toho, aby sa v potravinárskom podniku pod ich kontrolou plnili požiadavky potravinového práva;“

⁶ Je zaujímavé, že napríklad nemecké právo si úplne vystačí s generálnou klauzulou (pozri § 20 ods. 2 až 4 GWB) a žiadny výpočet neprimeraných podmienok nepotrebuje.

Normatívne zjednodušenie vedie fakticky k ochrane silnejšej strany, a to napriek zamýšľanému účelu právnej úpravy.⁷

3. OCHRANA VERITEĽA PRED NÍZKÝMI ÚROKMI Z OMEŠKANIA (NÁVRH NOVELY OBCHODNÉHO ZÁKONNÍKA)

V týchto dňoch je na pôde Národnej rady Slovenskej republiky predmetom prerokovania návrh novely Obchodného zákonníka,⁸ ktorá sa týka predovšetkým transpozície druhej smernice o boji proti omeškaným platbám.⁹ Smernica ukladá členským štátom povinnosť vytvoriť vnútroštátne pravidlá, ktorým by sa bojovalo proti omeškaným platbám. Prostriedkami tohto boja by malo byť najmä obmedzenie doby splatnosti, ako aj zákaz extrémne nízkych úrokov z omeškania, ktoré v podstate znamenajú predĺženie splatnosti záväzku.

Sústredíme sa na druhú otázku, na možnosť obmedziť výšku úrokov z omeškania v súčasnom obchodnom práve a na nedostatky pripravovanej právnej úpravy. Smernica, ako aj navrhovaná právna úprava vychádzajú z toho, že ochrany hodným subjektom v podnikateľských vzťahoch je nielen dlžník, ale aj veriteľ. Príliš dlhá splatnosť záväzku, alebo jeho neskoré splnenie môže podstatným spôsobom vplývať na jeho finančnú životaschopnosť.

Podľa doterajšej judikatúry sa výška úrokov z omeškania posudzovala v zmysle § 256 ObchZ ohľadne jej súladu so zásadami poctivého obchodného styku. Podľa klasicky používanej formulácie: *„Otázka, či dohodnutá úroková sadzba (úrokov z omeškania, poznámka K.Cs.) je alebo nie je v súlade so zásadami poctivého obchodného styku, musí byť vždy predmetom posúdenia každého jednotlivého prípadu. Prípustnosť bude závisieť od okolností, za akých boli úroky dohodnuté, a to najmä od dôvodov, ktoré účastníkov viedli k dohode, od charakteru záväzku povinnej strany a hroziacich dôsledkoch jeho nesplnenia, od záväzkov, ktoré na seba vzala druhá zmluvná strana, ako aj od druhu, závažnosti a rozsahu ujmy, ktorá veriteľovi*

⁷ O tom pozri Bejček, J. Některé důsledky zákonného a soudcovského ohledu na „slabou“ a „slabší“ vyjednávací pozici obchodního partnera. In: Obchodněprávní revue č.: 1/2011, s. 11 a nasl.

⁸ Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 530/2003 Z. z. o obchodnom registri a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Parlamentná tlač č. 229.

⁹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/7/EÚ zo 16. februára 2011 o boji proti oneskoreným platbám v obchodných transakciách (Ú. v. EÚ L 48, 23.2.2011, s. 1 – 10).

*nesplnením peňažného dlhu vznikla.*¹⁰ Judikatúra tak vytvorila materiálne kritéria pre posúdenie procedurálnej asymetrie medzi účastníkmi zmluvných strán a umožňovala zohľadniť aj ich silnejšie či slabšie postavenie v zmluvnom vzťahu.¹¹ Pričom nie je vylúčené, že za odporujúce poctivému obchodnému styku by sa mohli považovať aj extrémne nízke úroky z omeškania. Zákonodarca však zjavne nepovažoval takúto právnu prax za dostatočnú a navrhol novú právnu úpravu, ktorou by bola smernica transponovaná do Obchodného zákonníka.

Relevantná časť navrhovaného ustanovenia § 369d ods. 1 Obchodného zákonníka znie: *„Zmluvné dojednanie týkajúce sa ... sadzby úroku z omeškania ..., ktoré je v hrubom nepomere k právam a povinnostiam vyplývajúcim zo záväzkového vzťahu pre veriteľa bez toho, aby preň existoval spravodlivý dôvod (ďalej len „nekalá zmluvná podmienka“), je neplatné.“* Podľa navrhovaného odseku 8 tohto ustanovenia sú: *„Pre posúdenie, či ide o nekalú zmluvnú podmienku alebo nekalú obchodnú prax ... rozhodujúce všetky okolnosti prípadu najmä:*

a) súlad so zásadou poctivého obchodného styku,

b) povaha predmetu plnenia záväzku

c) existencia spravodlivého dôvodu pre odchýlenie sa dlžníka od: 1. sadzby úroku z omeškania ...“

Z pohľadu legislatívno-technického sú už na prvý pohľad zjavné dva nedostatky návrhu. Zdá sa, že sa vytvárajú dve rozdielne skutkové podstaty *„nekalých zmluvných podmienok“*, keďže ods. 1 a ods. 8 tohto ustanovenia používajú rozdielnu terminológiu (na jednej strane hrubý nepomer, na strane druhej súlad so zásadou poctivého obchodného styku a povahou predmetu plnenia). Navyše, sporný je význam podmienky pod písmenom a) v citovanom ôsmom odseku návrhu novely. Ako bolo uvedené vyššie, mechanizmus ochrany poctivého obchodného styku v zmysle § 265 Obchodného zákonníka vykladaný judikatúrou a doktrínou umožňuje kontrolovať výšku úrokov z omeškania. Návrh tento mechanizmus ignoruje.

Vo všeobecnosti platí, že ak by súd došiel k záveru, že dojednaním o výške úrokov z omeškania, resp. domáhaním sa takto dojednaných úrokov z omeškania dochádza k porušeniu zásady poctivého obchodného styku, nemal by takému nároku priznať právnu ochranu v zmysle § 265 Obchodného zákonníka. Ak by sme brali navrhovanú právnu úpravu doslovne, tak by znamenalo, že aj v prípade, ak by súd dospel k záveru, že výška úrokov z omeškania je v rozpore s poctivým

¹⁰ Pozri napríklad rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2M Obdo 1/2010, 6 MObdo 5/2009, 4 Obo 261/96, 3 Obdo 3/96.

¹¹ Pozri aj nález Ústavného súdu ČR zo 7. mája 2009, sp. zn. I. ÚS 523/07.

obchodným stykom (§ 369d ods. 8 písmeno a) návrhu), tak by ešte stále mal skúmať ďalšie znaky nekalosti zmluvnej klauzuly, pričom niektoré z nich by už mal raz preskúmať v prvom kroku (pri posudzovaní rozporu s poctivým obchodným stykom). Nie sme si istý, či toto (oslabenie § 265 Obchodného zákonníka) bolo primárnym zámerom zákonodarcu.

Neprekvapí, že smernica používa jasnejší jazyk, keď postihuje iba dojednania, ktoré sú „značne nevýhodné pre veriteľa“ (čl. 7 ods. 1 smernice – ekvivalent § 369d ods. 1 návrhu), pričom vo vzťahu k úrokom z omeškania sa pri posudzovaní značnej nevýhodnosti pre veriteľa majú posudzovať okolnosti prípadu, vrátane: „akéhokoľvek hrubého odchýlenia sa od dobrých obchodných zvyklostí v rozpore s dobrou vierou a poctivým obchodovaním“ (čl. 7 ods. 1 písmeno a) smernice – ekvivalent § 369 ods. 8 návrhu).

Okrem zbytočných komplikácií, ktoré prináša už spomenutá určitá miera tvorivosti pri transpozícii,¹² dochádza návrhom k prepojeniu dvoch generálnych klauzúl (§ 265 Obchodného zákonníka a § 369d ods. 8) a otvorených pojmov, s vlastnými (demonštratívny)mi kritériami. Zbytočne tým skomplikoval pokračovanie v napĺňaní generálnej klauzuly § 265 Obchodného zákonníka. Navyše ponechávame stranou, že podľa vnútroštátnej navrhovanej úpravy má postačovať jednoduchý nesúlad so zásadou poctivého obchodného styku hoci smernica vyžaduje hrubé odchýlenie sa od pravidiel poctivého obchodovania. Pri transpozícii smernice sa zabúda na to, že pojmy v nej uvedené sú autonómnymi pojmami práva Európskej únie, ktoré by sa nemali napĺňať obsahom vnútroštátneho pravidla (opačne ale, vnútroštátne pravidlo môže - a má - byť vykladané v súlade s právom únie). Ak už zákonodarca považoval za nevyhnutné prevziať koncept v § 396d ods. 8 návrhu, mal sa vyhnúť použitiu pojmu, ktorý má jasný (resp. otvorený) vnútroštátny obsah, ako aj zrejmy účinok (nepriznanie právnej ochrany).

4. ZÁVER

Na dvoch prípadoch nedávnej obchodnoprávnej normotvorby sme v tejto krátkej úvahe poukázali na problémy, ktoré so sebou prináša zjednodušenie v rámci normotvorby (či už po stránke formalizovania materiálnych kritérií, resp. vo forme používania vnútroštátnych pojmov na transpozíciu európskych konceptov bez toho, aby bol zohľadnený význam týchto vnútroštátnych konceptov).¹³

¹² V domácej právnej spisbe navyše predpokladáme rozsiahlu diskusiu vyvolanú tým, že na rozdiel od § 265 Obchodného zákonníka už § 365d ods. 8 návrhu predpokladá iba jednu zásadu poctivého obchodného styku.

¹³ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0518-11.

Literature:

- Bejček, J. Některé důsledky zákonného a soudcovského ohledu na „slabou“ a „slabší“ vyjednávací pozici obchodního partnera. In: Obchodněprávní revue č.: 1/2011, s. 10-18.
- Bejček, J.: Úprava tzv. významné tržní síly: přirozený krok k ochraně spotřebitele a slabšího, nebo „papírový tygr“ (a škůdce soutěže a spotřebitele)? In: Bulletin advokacie, 7-8/2012, s. 15-25.
- Csach, K.: Štandardné zmluvy. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, 332 s.
- citované internetové zverejnenia a právne predpisy

Contact – email

kristian.csach@upjs.sk